

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ «ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ» ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ

SOME FEATURES OF THE TACTICAL OPERATION «CRIMINAL ARREST» IN THE INVESTIGATION OF KILLINGS ON ORDER

Гресь Ю.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»

Одним із видів кримінальних правопорушень, що становить найбільшу загрозу для суспільства, є вбивство. Такий різновид убивств, як вбивство на замовлення, характеризується специфічними особливостями злочинної діяльності, спрямованої на реалізацію злочинного умислу. Це на пряму впливає на особливості виявлення, документування та розслідування даного прояву злочинності. Тому перед криміналістичною наукою стоїть важливе завдання із розроблення дієвих рекомендацій для співробітників правоохоронних органів, які б відповідали як сучасним тенденціям злочинної діяльності, так і формам і можливостям діяльності вітчизняних правоохоронних органів.

Одним із важливих елементів методичного забезпечення розслідування вбивств на замовлення є розробка тактичних операцій, спрямованих на вирішення завдань розслідування. однією із таких тактичних операцій, що заслуговує значної уваги, є «Затримання злочинця». Вагоме значення даної тактичної операції полягає у тому, що якісна її реалізація дозволяє уникнути загрози шкоди життю та здоров'ю потенційного потерпілого, а також зафіксувати реальність злочинного наміру особи або декількох осіб, їх дії, спрямовані на реалізацію даного наміру та сформувати міцну доказову базу, що дозволить притягнути винних осіб до кримінальної відповідальності.

На основі аналізу матеріалів судової практики у статті розглянуто структуру тактичної операції «Затримання злочинця» при розслідуванні замовних вбивств в ситуаціях, коли правоохоронцям доводиться діяти на основі інформації, яку повідомляє особа-потенційний виконавець убивства, до якої звернулися із «замовленням».

Ключові слова: криміналістична методика, досудове розслідування, тактична операція, тактичне завдання, вбивство, негласні слідчі (розшукові) дії, співробітники правоохоронних органів, взаємодія.

One of the types of criminal offenses that poses the greatest threat to society is murder. This type of murder, such as contract murder, is characterized by specific features of criminal activity aimed at the implementation of a criminal intent. This directly affects the features of detection, documentation and investigation of this manifestation of crime. Therefore, criminalistics science faces the important task of developing effective recommendations for law enforcement officers that would correspond to both modern trends in criminal activity and the forms and capabilities of domestic law enforcement agencies.

One of the important elements of the methodical support of the investigation of contract killings is the development of tactical operations aimed at solving the tasks of the investigation. one such tactical operation that deserves considerable attention is «Criminal Apprehension». The significant importance of this tactical operation is that its high-quality implementation allows to avoid harming the life and health of a potential victim, as well as to record the reality of the criminal intent of a person or several persons, their actions aimed at realizing this intent and to form a solid evidence base, which will allow to bring the guilty persons to criminal responsibility.

Based on the analysis of judicial practice materials, the article examines the structure of the tactical operation «Detention of a criminal» in the investigation of contract killings in situations where law enforcement officers have to act on the basis of information provided by a potential murderer who was approached with an «order».

Key words: criminalistic method, pre-trial investigation, tactical operation, tactical task, murder, covert investigative (search) actions, law enforcement officers, interaction.

Постановка проблеми. Одним із різновидів кримінальних правопорушень, що становлять значну загрозу як для окремих осіб, так і для суспільства у цілому, є вбивства. П. 11 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за такий різновид убивств, як вбивство, вчинене на замовлення [1]. Специфіка злочинної діяльності, пов'язаної із підготовкою та вчиненням даного різновиду вбивств, обумовлює певні завдання, які постають перед правоохоронними органами, і відповідно вимагає вироблення оптимальних та результативних програм вирішення означених завдань. Навіть враховуючи високий рівень латентності даних кримінальних правопорушень, офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора свідчать про зростання за останні 6 років кількості вчинюваних на замовлення вбивств [2]. Дана ситуація буде тільки погіршуватися у зв'язку із сучасними економічними та політичними процесами, які відбуваються в Україні, а також станом війни, у якому доводиться функціонувати українському суспільству. Післявоєнний період може породити значну кількість непрацевлаштованих осіб зі спеціальними бойовими та стрілецькими навичками, а також процесів, пов'язаних із переділом сфер впливу у злочинному світі. Тому вже сьогодні особливої уваги заслуговує дослідження питань, пов'язаних із викриттям та розслідуванням замовних убивств із урахуванням усіх передбачених вітчизняним законодавством форм та методів роботи правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У криміналістичній науковій літературі неодноразово піднімалося питання, присвячене особливостям розкриття та розслідування вбивств, вчинених на замовлення. Зокрема, такі вчені, як В.П. Бахін, В.І. Бояров В.І. Воронів, В.Я. Горбачевський, С.Ф. Здоровко, І.М. Колошко, В.О. Коновалова, М.В. Костенко, О. В. Крижановська, В. О. Маркусь, М. І. Мельник, О.С. Саїнчин, О. В. Синчук, О.П. Снігер'єв, В.Ю. Шепітько, А.О. Шульга зверталися у своїх працях до проблем криміналістичної характеристики та організації і здійснення розслідування вбивств, вчинених на замовлення. Проте у сучасних наукових джерелах малоосвітченим залишається питання, що стосується тактичних операцій, які проводяться при розслідуванні даної категорії вбивств, особливо тих, які пов'язані із виявленням та фіксацією злочинних дій та етапі підготовки до їх здійснення і фактичною реалізацією замаху на вчинення вбивства на замовлення.

Тому метою даної статті є визначення особливостей реалізації тактичної операції «Затримання злочинця» при розслідуванні замовних убивств на підставі аналізу матеріалів судової практики.

Виклад основного матеріалу. В.М. Шевчук пропонує розглядати тактичну операцію як комплекс узгоджених між собою однойменних і різнойменних слідчих дій, оперативно-розшукових, організаційно-технічних і превентивних заходів, спрямованих на вирішення окре-

мого тактичного завдання розслідування в даній слідчій ситуації, яке не може бути вирішено окремими або навіть декількома діями (заходами), і проведених за єдиним планом правомочними посадовими особами під керівництвом слідчого [3, с.]. Одним із ключових, на нашу думку, є як раз питання, пов'язане із тим, що усі зазначені дії правоохоронців є спрямованими на вирішення спільного завдання, рівень складності практичного вирішення якого вимагає задіяння значного інтелектуального, фізичного, матеріального та часового ресурсу.

Яскравим підтвердженням цього в рамках розслідування вбивств на замовлення є таке важливе тактичне завдання, як затримання злочинця. Рівень суспільної небезпечності даного різновиду кримінальних правопорушень дозволяє правоохоронцям використовувати не лише гласні, але й негласні методи роботи та проводити негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НС(Р)Д). З метою вирішення зазначеного тактичного завдання доцільним є проведення тактичного комплексу дій у вигляді тактичної операції «Затримання злочинця».

Слід погодитися із О.В. Пчеліною, що досить часто провадження тактичної операції «Затримання злочинця» спрямоване на безпосереднє затримання одного або декількох злочинців «на гарячому». Специфіка реалізації даної тактичної операції пов'язана з необхідністю високого рівня організації взаємодії між підрозділами та різними правоохоронними органами, а також чіткої їх координації протягом усього часу проведення операції [4, с.293]. Комплекс організаційних, розвідувальних, оперативно-розшукових заходів, слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, що утворюють дану тактичну операцію, на пряму залежить від ступеню тяжкості кримінального правопорушення, в рамках розслідування якого вона буде проводитися. Зокрема, під час розслідування вбивств на замовлення специфіка зазначеної тактичної операції обумовлюється тим, що затримання злочинця «на гарячому» пов'язане із процесуальною можливістю та практичною необхідністю здійснення співробітниками правоохоронних органів контролю за вчиненням злочину, що готується. О.В. Болгар підкреслює, що за своєю природою контроль за вчиненням злочину й так спрямований на затримання злочинця «на гарячому» [5, с.161]. Однак самостійне проведення даної негласної слідчої (розшукової) дії (далі – НС(Р)Д) з практичної точки зору є не доцільним, оскільки формування міцної доказової бази відбувається саме за рахунок проведення якісного досудового розслідування. Фактично комплекс дій співробітників правоохоронних органів, метою яких є фіксація існування реального наміру особи вчинити злочин та вчинення усіх необхідних на думку злочинця дій з метою досягнення зазначеного наміру, передбачає комплексне провадження даної НС(Р)Д разом з іншими НС(Р)Д, слідчими (розшуковими) діями, оперативно-розшуковими, організаційними та розвідувальними заходами. Хоча, слід констатувати, що контроль за вчиненням злочину буде виступати центральним елементом тактичної операції «Затримання злочинця» при розслідуванні замовних убивств.

Слід зазначити, що законодавець визначає форми його проведення, випадки, коли його проведення не допускається через настання або неможливість відвернення суспільно небезпечних наслідків злочинної діяльності, контроль якої здійснюється правоохоронними органами. Особливо зазначається про заборону вчинення дій, що провокують особу на вчинення кримінального правопорушення, таємний характер порядку і тактики даної негласної слідчої (розшукової) дії, порядок санкціонування та фіксації ходу та результатів контролю за вчиненням злочинів [1]. Проте у випадку існування реальної можливості проведення даної НС(Р)Д здобуті докази є надзвичайно важливими для подальшого судового розгляду провадження.

Необхідно підкреслити, що на початковому етапі виявлення та розслідування вбивств на замовлення у залежності від особливостей інформації щодо готування певних осіб до вчинення замовного вбивства можна виділити дві ситуації, в рамках яких доводиться діяти співробітникам правоохоронних органів. Зокрема, ситуація перша впливає із того, що інформація про готування до вчинення вбивства на замовлення надходить до правоохоронних органів із оперативних джерел і стосується безпосередніх виконавців (кіллерів). Друга ситуація формується на основі інформації, яку повідомляє співробітникам правоохоронних органів особа-потенційний виконавець убивства, до якої звернувся із «замовленням». В межах даної наукової статті буде досліджено особливості проведення тактичної операції «Затримання злочинця» в умовах другої зазначеної типової слідчої ситуації.

Аналіз матеріалів судової практики дозволяє констатувати, що формування міцної доказової бази при розслідуванні закінченого замаху на вчинення вбивства на замовлення вимагає якісної реалізації цілої низки взаємопов'язаних дій та заходів. Зокрема, при винесенні вироку суд опирається на протоколи, складені за результатами проведення контролю за вчиненням злочину у формі імітування обстановки злочину; аудіо-, відео контролю особи; огляду (особи, транспортного засобу, грошових коштів); зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; спостереження за особою, річчю або місцем. Крім того, разом із названими гласними та негласними слідчими (розшуковими) діями, в процесі реалізації тактичної операції «Затримання злочинця» співробітниками правоохоронних органів вживають й інших дій та заходів. Зокрема, розробка і реалізація даної тактичної операції починається із взаємодії правоохоронців з особою-потенційним виконавцем замовного вбивства у порядку здійснення конфіденційного співробітництва або ж із залучення у якості виконавця залегенованої особи.

Так, у вирокі Приморського районного суду м. Одеси від 27 квітня 2016 року у справі №522/19952/15-к зазначається, що «*ОСОБА_13*, з метою запобігання вчинення умисного вбивства людини, не маючи наміру виконувати дане замовлення, дав свою згоду *ОСОБА_7* на позбавлення життя *ОСОБА_11*, про що повідомив правоохоронні органи і став сприяти у викритті злочину, у тому числі приймав участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.» [6].

Важливим є факт добровільного небажання особи вчинити замовне вбивство та свідоме рішення повідомити про плани іншої особи (замовника або ж замовника та посередника) знайти виконавця такого злочину. Взаємодія особи зі співробітниками правоохоронних органів у формі конфіденційного співробітництва є надзвичайно важливою для усього процесу розслідування. Саме за рахунок такої взаємодії у правоохоронців існує реальна можливість здійснювати послідовну покрокову фіксацію усіх протиправних дій замовника та посередника, спрямованих на заподіяння смерті певній особі.

Залегенована особа може залучатися на роль виконавця вбивства на замовлення в випадках, коли із оперативних джерел до співробітників правоохоронних органів надходить інформація про те, що певна особа шукає виконавця убивства. На приклад, у вирокі Київського районного суду м. Полтави від 23 квітня 2028 року у справі № 546/603/17 зазначається, що «*18 квітня 2017 року, співробітникам поліції стали відомі злочинні наміри ОСОБА_9 та з ціллю проведення негласних слідчих (розшукових) дій, направлених на документування злочинних дій останньої, було залучено залегеновану особу з установчими даними ОСОБА_13, якому була доручена роль виконавця вбивства.*» [7].

У ситуаціях залучення як конфідентів, так і залегенованих осіб до розслідування вбивств на замовлення важ-

ливим є недопущення вчинення такими особами дій, які б могли розцінюватися як підбурювання замовника вбивства.

Важливим елементом досліджуваної тактичної операції є проведення такої НС(Р)Д, як аудіо-, відео контроль особи, яка дозволяє зафіксувати розмови між замовником та виконавцем, замовником та посередником, посередником та виконавцем, які свідчать про: існування у осіб реального бажання вчинення вбивства конкретної особи; домовленість про вчинення такого вбивства за певну винагороду, розмір такої винагороди та спосіб її передачі; передачу від замовника виконавцеві інформації про особу потенційного потерпілого, місце його проживання, звички тощо; висловлення побажання замовника щодо способу підтвердження виконання вбивства на замовлення.

Наприклад, у вироці Київського районного суду м. Полтави від 23 квітня 2028 року у справі № 546/603/17 зазначається наступне:

«Протоколом про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відео контроль особи від 26.04.2017 року, відповідно до якого в ході проведення вказаної слідчої дії було зафіксовано зустріч між ОСОБА_9 та ОСОБА_13, яка відбувалась 26.04.2017 року, на подвір'ї домогосподарства де проживає ОСОБА_9. Під час зустрічі ОСОБА_9 повідомила, що вона хоче вбити приватного підприємця з м. Нові Санжари на ім'я ОСОБА_19 та повідомила, що роботу треба зробити до 27.04.2017 року і за послуги вона заплатить 50000 грн. Окрім того ОСОБА_9 вимагала в підтвердження вчиненого вбивства надати їй особисті речі вказаного підприємця, а саме золотий перстень, зошити з його записами та зв'язку ключів.

Протоколами про результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій аудіо-, відео контроль особи від 28.04.2017, згідно яких задокументовано розмови між ОСОБА_13 та ОСОБА_9, що мали місце впродовж дня 27.04.2017 року. У вказаних розмовах ОСОБА_13 повідомляє, що він роботу виконав та хоче отримати свої гроші. В подальшому домовляються про зустріч неподалік від домогосподарства ОСОБА_9. О 18.46 год. відбувається зустріч між вказаними особами під час якої ОСОБА_9 передає ОСОБА_13 грошові кошти в сумі 5000 грн., а він їй речі, що належать ОСОБА_7. В подальшому під час розмови ОСОБА_9 пише розписку ОСОБА_13 про те, що вона зобов'язується повернути кошти в сумі 50000 грн. Окрім того, під час розмови ОСОБА_9 повідомляє ОСОБА_13, що тіло вбитого необхідно викинути поблизу м. Нові Санжари, щоб його скоріше знайшли.

Протоколом про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії аудіо-, відео контроль особи від 15.04.2017 року, відповідно до якого в ході проведення вказаної слідчої дії було зафіксовано зустріч, що мала місце 25.04.2017 року в кафе «Теле Піца», між ОСОБА_7, ОСОБА_20 та ОСОБА_12, у ході якої відбулась розмова про причини та мотиви ОСОБА_9 для замовлення вбивства ОСОБА_7.» [7].

Крім того, важливим є те, щоб зафіксовані в ході проведення зазначеної НС(Р)Д розмови були чіткими та однозначними і не викликали сумнівів у слідства та суду. Так, у вироці Шацького районного суду Волинської області від 6 грудня 2022 року у справі № 163/2670/21 наводиться частина деталізації виконаних аудіо-, відеозаписів: *«з протоколу про результати проведення негласної слідчої дії від 02.08.2021 вбачається, як 30.07.2021 року ОСОБА_12 приїжджає в с. Ладинь, де зустрічається в автомобілі з ОСОБА_10, запитує як себе поводить ОСОБА_33 щодо неї, обвинувачена на прохання ОСОБА_12 малює схему місця проживання ОСОБА_9, ОСОБА_10 запитує: «Що це буде коштувати?», на що ОСОБА_12 відповів «я думаю розберемося, щось при-*

думаєте» ОСОБА_10: «Що ви можете йому зробити?» ОСОБА_12: «Забути назавжди». ОСОБА_10: «Ну це саме головне, нікому заважати не буде». Обвинувачена шукає в телефоні фото, щоб переслати його ОСОБА_12, однак повідомляє, що перешиле пізніше. ОСОБА_12 запитує обвинувачену: «ОСОБА_34 (шкода) не буде?», обвинувачена: «Ні, я така, що не шкодую». ОСОБА_12: «Я даю годину подумати, поки доїду.». ОСОБА_10: «Ні.» ОСОБА_12: «Немає різниці Вам як це буде?» ОСОБА_10: «Немає різниці, аби тільки його на світі не було», На останок ОСОБА_35 перепитує: «Не передумали?» ОСОБА_10: «Ні». З протоколу про результати проведення негласної слідчої дії від 04.08.2021 вбачається, як 03.08.2021 року ОСОБА_12 їде разом ОСОБА_10 автомобілем в м. Нововолинськ, де остання показує будинок, в якому проживає ОСОБА_9, розповідає коли та якою дорогою він повертається додому з роботи, куди виходить на «перекур». ОСОБА_35 запитує: «Не передумали, все в силі?» ОСОБА_10: «ОСОБА_36 не передумала, куди далі думати». ОСОБА_12: «Звідти вже не буде вороття». ОСОБА_10: «То й добре. Такого жаліти не можна. Чесно кажучи». На запитання ОСОБА_35 щодо завдатку ОСОБА_10 передає грошові кошти в розмірі 1000 грн. останньому, а решту грошових коштів, за домовленістю, ОСОБА_10 після виконання роботи зобов'язується перерахувати протягом 12 місяців на картковий рахунок ОСОБА_12. З протоколу про результати проведення негласної слідчої дії від 09.08.2021 вбачається, як 06.08.2021 ОСОБА_12 в ході розмови з ОСОБА_10, яка відбувається в салоні його автомобіля, запитує останню: «Не жалкуєш?» ОСОБА_10: «Ну як сказати... Краще його любити мертвим як живим. Бо живий він ще більше наробить ділов, ніж треба». ОСОБА_12 повідомляє, що роботу виконано та пересилає на її телефон фото, з яких вбачається, що ОСОБА_33 лежить біля викопаної ями животом донизу, його футболка має сліди червоно-бурого кольору. ОСОБА_10 впізнала на фото ОСОБА_9 в обличчя, його одяг, та повідомила: «Він». надала грошові кошти ОСОБА_12 в розмірі 200 грн., які просив останній «за патрони». [8]

Ще одним дієвим засобом фіксації розмов між злочинцями є така НС(Р)Д, як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Полтавський районний суд Полтавської області у своєму вироці від 05 червня 2015 року у справі № 545/164/15-к посиляється на те, що *«протоколом про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії - зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж від 29.12.2014 року з диском до нього, де було зафіксовано дії та розмови щодо надання ОСОБА_7 особистих даних потерпілого залегенованої особі, а саме номеру телефону, адреси проживання, домовленостей про зустрічі (а. с. 159 і 164)» [9].*

Висновки. Підсумовуючи наведене зазначимо, що аналіз судової практики демонструє результативність послідовного та комплексного проведення різних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які фактично й утворюють розроблену криміналістичною наукою тактичну операцію «Затримання злочинця» під час розслідування вбивств на замовлення. Зазначені на основі аналізу судових вироків слідчі дії, такі як контроль за вчиненням злочину у формі імітування обстановки злочину, аудіо-, відео контроль особи, огляд (особи, транспортного засобу, грошових коштів), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, спостереження за особою, річчю або місцем на практиці доповнюються й іншими оперативно-розшуковими заходами, що пов'язані із виявленням осіб, які шукають виконавця для вчинення вбивства, збором інформації про потенційного виконавця та потерпілого, реалізацією процесуальних дій, спрямованих на забезпечення конфіденційного співробітництва або ж залучення залегенованої особи тощо. На

етапі досудового розслідування повноцінна доказова база може бути сформована лише за рахунок якісного планування та координування усіх зазначених дій та заходів при розслідуванні вбивств на замовлення. Тому співробітники

правоохоронних органів повинні чітко розуміти специфіку реалізації кожного складового елементу даної тактичної операції та можливий потенціал доказової та орієнтуючої інформації, здобутої за результатами їх проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора: офіційний сайт*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
3. Шевчук В.М. Формування тактичних операцій у криміналістиці: актуальні проблеми сьогодення. *Криміналістика: традиції, новації, перспективи : добірка наук. пр.* Харків: Право, 2020. С. 151-157.
4. Пчеліна О. В. Тактичні операції під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 290-294.
5. Болгар О.В. Особливості проведення спеціального слідчого експерименту у документуванні кримінального автобізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 43. Т. 2. С.161-164.
6. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 27 квітня 2016 року у справі №522/19952/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57452210>.
7. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 23 квітня 2028 року у справі № 546/603/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73572266>.
8. Вирок Шацького районного суду Волинської області від 6 грудня 2022 року у справі № 163/2670/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107722385>.
9. Вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 5 червня 2015 року у справі № 545/164/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/44942816>.